

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

**Програма вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 09.00.03 -
соціальна філософія та філософія історії**

Програма вступного іспиту зі спеціальності 09.00.03 – «соціальна філософія та філософія історії» обговорена та схвалена на засіданні вченої ради Гуманітарного інституту, протокол № 8 від 12 травня 2011 р.

Голова ради

А.Г.Гудманян

**ПРОГРАМА
вступного іспиту зі спеціальності**

09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ.

Тема 1. Соціальна філософія: предмет, основні етапи формування, місце в духовній культурі суспільства.

Предмет соціальної філософії. Соціальна філософія як імпліцитна частина загальної філософії. Соціальна філософія та філософія історії.

Проблема методу у соціальній філософії.

Соціальна філософія – необхідна складова частина духовної культури суспільства. Діалог соціальної філософії і сучасного суспільства.

Тема 2. Зародження і еволюція філософських поглядів на природу суспільства. Основні соціально-філософські концепції.

Розвиток філософського розуміння природи суспільства та його структури в античній філософії. Вчення про державу /Платон, Аристотель/.

Проблема людини і суспільства у середньовічних християнських мислителів /Августин, Фома Аквінський/.

Проблема свободи та держави /Н.Макіавеллі, Т.Мор, Ф.Рабле/.

Соціально-філософські погляди мислителів Нового часу. Теорії “природного права” та “суспільної угоди. Ідея поступу /Кондорсе, Руссо, Вольтер/.

Розробка філософських основ пізнання суспільства, його історії в філософії Гегеля. Соціальна теорія як форма існування соціальної філософії К.Маркса. Особливості історико-еволюційного та структурно-функціонального підходів у соціальній філософії та соціології кінця XIX - початку XX ст. /Г.Спенсер, Е.Дюркгейм, Г.Зіммель/.

М.Вебер про раціоналізацію соціальної дії.

Соціально-філософська думка в Україні XIX - XX ст. Гуманістична традиція в поглядах на людину і суспільство

Основні проблеми і напрями розвитку сучасної філософії /екзистенціалізм, позитивізм, релігійна філософія/. Зміна парадигми – від цілеспрямованої до комунікативної дії.

Тема 3. Поняття суспільного життя. Особливості людського способу буття.

Співвідношення природного і соціального в житті суспільства. Еволюція філософських поглядів на природу суспільства.

Історичні особливості взаємодії природи і суспільства, форм природокористування. Концепція ноосфери /Т. де Шарден, В.Вернадський/.

Демографічні процеси у системі відтворення умов суспільного життя. Демографічний детермінізм.

Тема 4. Виробництво як суспільна форма життєдіяльності. Історичні різновиди суспільного виробництва.

Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Структура суспільного виробництва. Питання про роль матеріально-виробничої діяльності в суспільному житті в соціальній філософії марксизму. Поняття способу виробництва в марксизмі, його евристичні можливості. Власність і відчуження як соціально-філософська проблема.

Техніка як соціокультурний феномен. Осмислення технології як особливого способу буття людини у світі і розвитку її культури. Осмислення соціальних передумов та наслідків науково-технічного поступу у сучасній соціальній філософії /Д.Белл, Д.Гелбрайт, О.Тофлер, Ж.Фураст'є, Р.Арон, З.Бжезінський та ін./. Постіндустріалізм про необхідність соціокультурних передумов формування посттехнічного суспільства.

Техніка, технологія і сучасні глобальні проблеми.

Тема 5. Культура і суспільство. Соціотворча роль культури.

Культура як суспільно-історичний феномен. Культура як система чинників, що забезпечують життя людських спільнот. Культурний простір і час як форма буття людини. Соціалізація і персоналізація людини як процес освоєння і творчості культури.

Культура і соціальна еволюція. Культурна різноманітність. Норми, звичаї, традиції, цінності, їх роль в житті соціумів. Проблема культурної ідентифікації. Конфлікти між суб'єктами культури та їх подолання. Масова та елітарна культура.

Проблема взаємовідносин культур. Культура і цивілізація.

Тема 6. Соціум як життєвий світ людини. Індивід у соціальних структурах.

Еволюція філософських уявлень про суспільство і його структуру. Соціальне середовище і люди у їх взаємовідносинах. Концепції суспільства як надіндивідного утворення. Інструментальні і комунікаційні виміри життя в соціально-філософській концепції Ю.Хабермаса. "Людина маси" в концепції Ортеги-і-Гассета.

Соціальна структура суспільства, її багатомірність. Принципи структурування суспільства, філософська традиція в їх обґрунтуванні.

Людина у соціальних структурах: діяльність і спілкування. Взаємодія індивідів як основна універсальна одиниця соціально-філософського аналізу.

Типи і форми соціальності, статус індивідуальності в них.

Тема 7. Соціально-філософські аспекти аналізу держави і права, їх ролі в суспільному житті.

Філософські погляди на природу держави, влади і політики /Платон, Аристотель, Маккіавеллі, Гоббс, Сен-Сімон, Локк, Гегель, Маркс/. Сучасні філософські погляди на природу держави і права. Проблема легітимації держави. Влада як загальна форма розвитку і функціонування суспільства. Філософія права: основні концепції. Концепції правової держави.

Тема 8. Проблема соціальних форм духовного, їх об'єктивації і індивідуального освоєння.

Форми суспільної свідомості як “зняті” умови людської буттєвості. Поняття духу як об'єктивації форм свідомості. Філософська традиція в розробці проблеми духу.

Наука, мистецтво, мораль – способи відтворення основних параметрів людського буття. Філософія і релігія – способи співвіднесення індивідуального і всезагального.

Духовна культура як спосіб нарощення індивідом суспільних цінностей, смислів, духовних надбань.

Тема 9. Глобальні проблеми ХХ ст.

Соціально-філософський зміст постановки питання про причини, характер і наслідки глобальних проблем ХХ ст.

Типологія глобальних проблем. Проблеми “виживання” в сучасну епоху. Основні підходи до глобальних проблем. Римський клуб і проблеми глобального моделювання. Проблема формування екологічної свідомості.

Пошуки форм співпраці світового співтовариства у вирішенні глобальних проблем.

РОЗДІЛ II. ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ.

Тема 1. Сутність та завдання філософії історії.

Формування предмету філософії історії. Філософія історії як універсальна історія людства, побудована на певних засадах /Гегель, Тойнбі/. Філософія історії як теорія суспільства загалом /К.Маркс/. Проблема цінності історії.

Філософія історії та історія. Філософія історії та соціальна філософія і соціологія.

Структура та функція філософії історії.

Тема 2. Еволюція історичної самосвідомості. Основні етапи розвитку філософії історії.

1. Еліністичний період у формуванні історичної свідомості. Ідея світу як єдиного історичного цілого у стоїків. Ідея ойкуменічної історії.

Натуралістичний історизм античності. Циклізм моделей історії. Ідея долі в історії. Особливості сприйняття історичного часу.

Християнська інтерпретація історії як певного роду цілісності. Проблема спрямованості історії у Августина. Проблема свободи волі і самодіяльно людське начало в історії /Фома Аквінський/.

Філософія історії Дж.Віко як перший досвід цілісного розуміння еволюції людського суспільства.

Створення узагальнюючої картини історії у її цілісності /Гегель/.

II. Філософія історії як засіб обґрунтування радикальної соціальної дії /К.Маркс/. Основні засади теорії історичного процесу в марксизмі.

Філософський історизм. Ідеї раціональної організації суспільного життя /М.Вебер/. Історіософія М.Грушевського.

III. Поява концепцій локальних цивілізацій /М.Данилевський, О.Шпенглер, П.Сорокін/.

Тема 3. Проблема єдності та багатоманітності всесвітньої історії. Культурно-цивілізаційні типології суспільств.

Еволюція філософських уявлень про єдність людства та історичного процесу. Єдність історії людства як єдність його закономірного становлення. Єдність історії в її всезагальній основі, в "існуючій в собі передумові розгортання якої і є всесвітня історія у всій багатоманітності притаманних їй форм" /Гегель/. Пошуки загальної передумови і основи історії в марксизмі. Обґрунтування К.Марксом ідеї всесвітності історії. Формаційна типологія суспільств.

Історія як співіснування у часі і просторі різноманітних, виособлених культур і цивілізацій /М.Данилевський, О.Шпенглер, А.Тойнбі, П.Сорокін/. Заперечення існування єдиної логіки і етапів всесвітньо-історичного розвитку.

Історія як процес поглиблення комунікації між народами і культурами на засадах абсолютних цінностей /К.Ясперс/.

Тема 4. Проблема спрямованості історичного процесу. Ідея поступу в історії.

Лінійні та циклічні моделі історії. Проблема початку історії та її кінця в християнській історіософії. Пошуки єдиної субстанції, що розкривається в часі.

Соціальні утопії про майбутнє досконале суспільство. Марксистська концепція прогресу. Еволюціонізм XIX ст. про спрямованість соціальних змін та їх необхідність.

Ідеї конвергенції та їх обґрунтування на засадах “технологічного детермінізму” /Р.Арон, Д.Белл, Д.Гелбрайт та ін./.

Постановка питання про “кінець історії” в новітній філософії історії /Ф.Фукуяма/. Телелогізм постановки питання про кінець історії. Теоретики “постісторії” /Л.Мамфорд, А.Гелен, Ж.Бодріяр та ін./ “Різомна” модель історичного простору.

Тема 5. Людина та історія. Проблема суб’єкта історичного процесу.

Світоглядні уявлення про долю і можливість спрямування життєдіяльності людини в античному суспільстві. Філософія Відродження: нове бачення місця і ролі людини, її можливостей у визначенні своєї долі. Ідея народу як активно діючої і вищої моральної сили в історичних діяннях.

Від онтології субстанції – до онтології суб’єкта в німецькому ідеалізмі XVIII – початку XIX ст. Постановка питання про соціально-історичний суб’єкт як рушійну силу історії в марксизмі.

Тема 6. Сенс історії.

Сенс історії як філософсько-світоглядна проблема. Класика і сучасність: два підходи до сенсу історії.

Трагічна постава історії /М.Хайдегер/. Сучасний неотомізм про кінцеву мету людського суспільства /Ж.Марітен, К.Раннер/.

Проблема співвідношення добра і зла в історії. Суцце і належне. Соціально доцільність проти ідеалу вільного розвитку індивіда.

Цінності історії і цінності людського існування. Ідея всезагального блага. Проблема свободи історичного вибору і історичної відповідальності.

Список рекомендованої літератури.

1. Аристотель. Политика // Соч. – Т. 4. – М., 1983.
2. Платон. Государство // Соч. – Т. 3. – М., 1989.
3. Гельвеций. О разуме // Антология мировой философии. – Т. 2. – М., 1970.
4. Монтескье Ш. О духе законов // Антология мировой философии. – Т. 2. – М., 1970.
5. Руссо Ж. – Ж. Об общественном договоре // Антология мировой философии. – Т. 2. – М., 1970.
6. Маркс К. К критике политической экономии. Предисловие // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2 изд. – Т. 13.
7. Маркс К. Немецкая идеология // Маркс К., Энгельс Ф. Соч. – 2 изд. – Т. 3.
8. Плеханов Г.В. О роли личности в истории // Избр. филос. произв. – Т. 2. – М.; Л., 1956.
9. Вебер М. Основные социологические понятия // Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.

10. Зиммель Г. Как возможно общество? // Зиммель Г. Избранное. – Т. 2. Созерцание жизни. – М., 1996.
11. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре. – М., 1998. – С. 45-47, 72-84, 135-164.
12. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. – М., 1993. (Введение – пункты 1-3, 6-7, 9, 12, 14 и Глава 2 «Проблемы мировой истории - Физиогномика и систематика». Пункты 6-7).
13. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994. – С. 32-39, 56-58, 92-96, 155-186, 264-271.
14. Булгаков С. Карл Маркс как религиозный тип; Основные проблемы теории прогресса // Булгаков С. Философия хозяйства М., 1990.
15. Бердяев Н.А. Философия свободы // Бердяев Н.А. Философия свободы. Смысл творчества. – М., 1989. – С.123-148, 170-186.
16. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992. – С. 302-307.
17. Франк С.Л. Смысл жизни // Вопросы философии. – 1990. – № 6.
18. Поппер К. Открытое общество и его враги. – Т.1 Чары Платона. – М., 1992. – С. 8-11, 216-220, 364; Т. 2. Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы. – М., 1992. – С.299-322.
19. Сартр Ж.П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1990.
20. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1990. – С. 13 – 42.
21. Ортега-и-Гассет Х. История как система // Вопросы философии. – 1996. – № 6. – С. 90 – 103.
22. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс // Вопросы философии. – 1993. – № 3 – 4.
23. Геллнер Э. Нации и национализм // Вопросы философии. – 1989. – № 7.
24. Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. – К., 1995.
25. Фукуяма Фр. Конец истории ? // Вопросы философии. – 1990. – № 3.
26. Бубер М. Я и Ты. – М., 1993. – Часть 1. – С. 6 – 24.
27. Хабермас Ю. Понятие индивидуальности // Вопросы философии. – 1989. – № 2.
28. Агацци З. Человек как предмет философии // Вопросы философии. – 1989. – № 2.
29. Постмодернизм и культура (материалы круглого стола) // Вопросы философии. – 1993. – № 3.
30. Козловски П. Постмодерна культура // Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрями (Хрестоматія). – К., 1996.
31. Лиотар Ж.Ф. Состояние постмодерна. – Спб., 1998.
32. Мамардашвили М.К. Из лекций по социальной философии // Мамардашвили М.К. Необходимость себя. – М., 1996.
33. Степин В.С. Эпоха перемен и сценарии будущего. – М., 1996.

ПИТАННЯ

ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

09.00.03 – СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ

1. Предмет, об'єкт і функції соціальної філософії.
2. Соціальна філософія в структурі філософського знання.
3. Місце соціальної філософії в системі соціальних наук. Співвідношення соціальної філософії і соціології.
4. Соціальна філософія як методологія соціального пізнання та онтологія соціальної реальності.
5. Розвиток філософського розуміння природи суспільства в античній філософії /Платон, Арістотель/.
6. Проблема людини і суспільства у середньовічних християнських мислителів (Августин, Фома Аквінський).
7. Проблеми взаємовідношення людини, суспільства та держави у філософії Відродження.
8. Соціально-філософські погляди мислителів Нового часу.
9. Розробка філософських основ пізнання суспільства, його історії, суспільного буття людини в німецькій філософії.
10. Соціально-філософські ідеї марксизму.
11. Особливості історико-еволюційного та структурно-функціонального підходів у соціальній філософії та соціології кінця XIX – початку XX ст. (Спенсер, Дюркгейм, Зіммель).
12. Вебер про раціоналізацію соціальної дії.
13. Соціально-філософські погляди Драгоманова, Франка, Винниченка, Грушевського.
14. Суспільство як зміна суспільно-економічних формацій.
15. Соціальна структура суспільства. Принципи структурування суспільства.
16. Концепція ноосфери (Тейяр де Шарден, В.Вернадський).
17. Суспільне виробництво як соціально-філософська категорія. Структура суспільного виробництва.
18. Власність і відчуження як соціально-філософська проблема.
19. Техніка як соціально-філософський феномен.
20. Індивід, особистість, індивідуальність.
21. Культура як об'єкт і предмет філософського аналізу. Проблема визначення культури.
22. Історичні типи культури.
23. Культура і цивілізація. Антиномії культури і творчості.
24. Основні риси постмодерної культури.
25. Концепції правової держави і громадянського суспільства.
26. Типологія глобальних проблем. Пошуки форм співпраці світового співтовариства у вирішенні глобальних проблем.
27. Філософія історії як методологія історичного пізнання.
28. Поняття історії, історичного факту та історичної події.
29. Структура та функції філософії історії.
30. Генералізація та індивідуалізація як методи історичного пізнання.
31. Філософія історії як онтологія історії.
32. Сенс історії як філософсько-світоглядна проблема.

33. Цінності історії і цінності людського існування.
34. Проблема свободи історичного вибору і історичної відповідальності.
35. Проблема сенсу історії в релігійній філософії (від Августина до сучасної релігійної філософії).
36. Основні положення “класичного історизму” (Віко, Гердер, Гегель, Маркс, Фукуяма): універсалізм, лінійність, стадіальність, детермінізм, прогресизм, європоцентризм, утопізм.
37. Критика “історицизму” К.Поппером.
38. Філософія історії К.Ясперса (концепція “осьового часу” та єдності історії).
39. Концепція локальних цивілізацій (Данілевський, Шпенглер, Тойнбі). Сучасні проблеми цивілізаційного підходу.